

Н. М. Чорна

**ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ
В 2004–2010 рр.: ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ**

У статті проаналізовано доробок українських та зарубіжних дослідників, присвячений проблемі торговельно-економічного співробітництва України та Польщі в 2004–2010 рр., визначено основні напрями дослідження проблеми.

Ключові слова: Україна, Польща, відносини, торговельно-економічне співробітництво, історіографія

На початку XXI ст. одним із наріжних питань, до якого особливо часто зверталися фахівці з українсько-польських взаємин, був вступ Польщі до Євросоюзу. Цей процес супроводжувався численними прогнозами з приводу того, яким чином ця подія позначиться на економічній складовій її взаємин з Україною. Ознайомлення з передбаченнями українських фахівців засвідчило їх україн песимістичний характер: Україні вичували різке скорочення товарного експорту до Польщі, що обов'язково мало супроводжуватися напливом на український ринок продукції польського виробництва. Так, у публікації в газеті «День» С. Сироватка згадує прогнози Міністерства економіки України, Міністерства закордонних справ України та Центру ім. О. Разумкова, в яких втрати українських експортерів очікувалися на рівні 250 млн. дол., 500 млн. євро та 360 млн. євро відповідно [1]. «Об'єднуючи» Україні численні негативні наслідки упродовж 2004–2005 рр., перший заступник Міністра закордонних справ України з питань європейської інтеграції О. Чалий назвав їх «негативним шоком» [2]. Передбачалося, що найбільших втрат європейська інтеграція Польщі мала завдати українським металургам.

Прогнози польської сторони були більш оптимістичними. Так, радник Торгово-економічного відділу Посольства РП в Україні М. Оніщук [3], прогнозуючи, що набуття членства в ЄС спричинить до позитивних зрушень в економіці Польщі, одночасно вказував на сприятливі перспективи для України та українсько-польських взаємин. Йшлося насамперед про активізацію міжрегіонального співробітництва, модернізацію транспортної та інфраструктури пунктів перетину кордону, зростання обсягів інвестиційної діяльності, подальший розвиток фінансової взаємодії.

Метою цієї публікації є аналіз праць українських та зарубіжних дослідників, присвячених торговельно-економічному співробітництву України та Польщі після вступу останньої до Євросоюзу, з'ясування специфіки відображення проблеми в історіографії.

Вступ Польщі до Євросоюзу, як і передбачалося, позначився суттєвими змінами в її зв'язках з Україною. Пристосування до стандартів ЄС супроводжувалося масштабними перетвореннями в економіці, а з ними і змінами в економічних взаєминах з державами-партнерами. Трансформацію українсько-польських економічних зв'язків у контексті європейської інтеграції Польщі досліджували Б. Бердиховська [4], О. Дашевська [5], Н. Климець [6], С. Стоєцький [7], Я. Столярчук [8].

З'ясування характеру українсько-польського торговельного та інвестиційного співробітництва після входження Польщі до Євросоюзу було визначено метою наукового дослідження Я. Столярчук [8]. Аналіз основних показників економічної взаємодії підвів дослідницю до висновку, що песимістичні прогнози, зроблені українськими аналітиками напередодні вступу Польщі до ЄС, не справдилися. На підтвердження думки про те, що польський ринок і надалі продовжує залишатися «важливим сегментом реалізації зовнішньоторговель-

ного потенціалу України», вчена наводить офіційну інформацію Головного статистичного управління Польщі: у 2004 р., при взаємному товарному обороті двох країн у розмірі понад 3 млрд. дол., США український товарний експорт до Польщі склав 1051 млн. дол. (на 40% більше, ніж у 2003 р.), а імпорт з Польщі – 2031 млн. дол. (на 30,5% більше, ніж 2003 р.) [8, 26]. На Україну, яка є найбільшим після Росії, торговельним партнером Польщі серед країн СНД, припадало 3% польського експорту та 1% польського імпорту.

Аналіз структури українського експорту до Польщі дав Я. Столярчук додаткові підстави стверджувати, що, внаслідок вступу Польщі до ЄС, його обсяг не зазнає скорочення [8, 26]. У ситуації, коли потенціал розширення зовнішньої торгівлі Польщі на Захід є практично вичерпаним (2004 р. на торгівлю з країнами Заходу припадало 82,9% експорту та 69,4% імпорту Польщі), національні експортери прагнутимуть якомога ефективніше використовувати нерезалізований потенціал ринків країн СНД, насамперед України та Росії. Як наслідок, – переконана авторка, – обсяги торговельного обороту зростатимуть і надалі.

Певне місце у статті відведено аналізу інвестиційного співробітництва. З'ясувавши наявність позитивної динаміки у надходженні польських інвестицій в Україну впродовж 2000 – початку 2005 рр. (їх обсяг зріс з 54,4 до майже 200 млн. дол.), авторка обґрунтовує подальше збереження тенденції. Що ж до українських інвестицій у польську економіку, то, хоча на початок 2005 р. у списку найкрупніших іноземних інвесторів Польщі не було жодної української фірми, дослідниця передбачає сприятливі зміни вже найближчим часом. Вартість проектів українських інвесторів, робота над розробкою яких велася упродовж останніх кількох років, оцінювалася у понад 1 млрд. дол. [8, 26–27]. У часті малого й середнього українського бізнесу у польських підприємствах та започаткуванні в Польщі власного бізнесу Я. Столярчук, разом з тим, дає негативні оцінки та не менш невтішні прогнози.

На ролі інвестиційного фактора у стабілізації економічного співробітництва між Україною та Польщею акцентує увагу польська дослідниця Б. Бердиховська [4]. За умов переважаючої присутності польських інвесторів у малому та середньому бізнесі України, вчена наводить приклади масштабних інвестиційних проектів. Серед найбільших із них називаються купівля польським «Кредо-Банком» Західноукраїнського комерційного банку, а також утвердження на страховому ринку України найбільшої страхової компанії Польщі ПЗУ [4, 7–8].

Економічний контекст міждержавних взаємин проаналізовано у публікації української дослідниці Н. Буглай [9]. Позитивні зрушення, що спостерігалися у торговельному та інвестиційному співробітництві між обома державами після вступу Польщі до ЄС, дослідниця трактує як результат належної підготовленості польської сторони до переходу на нові економічні умови співпраці [9, 192]. Вважаючи вагомим показником двосторонньої взаємодії інвестиційні проекти, авторка наводить приклади найбільш успішних із них. Так, у праці згадуються Варшавський автомобільний завод (інвестор – «Авто-ЗАЗ»), металургійний комбінат «Гута Ченстохова» (інвестор – «ІСД»), суднобудівний завод «Сточне Гданське» (інвестор – «ІСД»). На рахунку польських інвесторів, які особливо активно працюють у західних областях України та м. Київ, – паркетна фабрика «Барлінек», меблева фабрика «Новий Стиль» та фабрика будівельної кераміки «Церсані».

Окремі аспекти інвестиційного співробітництва між Україною та Польщею висвітлено у праці С. Ле-

бедька [10]. Попри вкрай незначну присутність вітчизняних інвесторів у польській економіці, дослідник констатує суттєве зростання інтересу українських підприємців до партнерства з польськими колегами. У публікації така тенденція обґрунтовується прагненням вітчизняних бізнесменів закріпитися на ринках Євросоюзу, найбільш перспективним «трампліном», для виходу на які, є саме Польща. Серед українських інвесторів, для яких ця країна стала свого роду «інвестиційним магнітом», найбільшим є «Індустріальний союз Донбасу». Посилаючись на польську джерела, автор згадує про металургійний завод Гута Ченстохова, придбаний корпорацією за 307 млн. євро.

Важливе місце у вивченні українсько-польської торговельно-економічної взаємодії займає розвідка С. Стоєцького [7]. Дослідивши сукупний товарообіг між двома країнами за 2003–2005 рр., автор не виявив у ньому жодних негативних змін. Навпаки, чітко прослідковувалася позитивна динаміка: якщо 2004 р. обсяг сукупного товарообігу становив 3061,9 млн. дол., то 2005 р. він склав уже 3599,7 млн. дол. [7, 96]. Разом з тим, мала місце невтішна для України тенденція скорочення обсягу вітчизняного експорту до Польщі: 2005 р. його обсяг становив 1015,6 млн. дол., що на 22,9 млн. дол. менше, ніж 2004 р. Причиною зниження вартості українського експорту дослідник називає суттєве скорочення показників однієї з трьох найбільших товарних груп – «мінеральні продукти» [7, 100].

На вимогу дня створена публікація Н. Климець «Співпраця України та Польщі: два роки після розширення ЄС» [6]. Зосередившись на аналізі показників економічного розвитку Польщі у 2005–2006 рр., авторка виявила очевидні успіхи, які, з огляду на кризу, що охопила держави Євроспільноти, виявилися особливо вражаючими. Польський експорт, що став головним джерелом економічного зростання, впродовж означеного періоду демонстрував позитивну динаміку. В 2005 р., коли товарообмін між Польщею та Україною склав приблизно 3250 млн. дол., авторка констатувала зростання польського експорту на 20%. Обсяг українського експорту до Польщі, разом з тим, продовжував скорочуватися.

Відшуковуючи можливості економічного співробітництва між Києвом та Варшавою, дослідниця звертається до паливно-енергетичної сфери і обґрунтовує перспективність реалізації проекту нафтопроводу «Одеса – Броди» і далі – до польських міст Плоцьк і Гданськ. Окрім того, він покликаний забезпечити Україну й Польщу дешевою каспійською нафтою, авторка вказує на його спроможність гарантувати кожній із країн диверсифікацію джерел енергії та зменшення енергетичної залежності від Росії.

На суттєвій вигоді України й Польщі від розбудови нафтопроводу наголошують й інші автори. Так, О. Яніна, одним із вельми вигідних для кожної з держав наслідків реалізації проекту, вважає ефективне використання їх транзитного потенціалу [11, 157]. І. Сагайдачний, у той же час, апелює до енергетичної безпеки, зауважуючи: «Це найвагоміший внесок, який Київ та Варшава можуть зробити в енергетичну безпеку Європейського Союзу» [12].

Проблема енергетичного співробітництва між двома державами була обґрунтована польською дослідницею Б. Ошінською [13]. Називаючи господарську взаємодію – «ахіллесовою п'ятою» у взаєминах України та Польщі, для віднайдення аргументів авторка звертається до подій, які є красномовним тому свідченням. У статті згадується про енергетичний форум, який відбувся у Кракові 11–12 травня 2007 р., за участю прези-

дентів України, Польщі, Грузії, Азербайджану і Литви. Зосередившись у ході зустрічі на аналізі проекту «Одеса – Броди – Плоцьк – Гданськ», лідери держав дійшли висновку щодо його конкурентності й ефективності, про що цілком однозначно оголосили у спільній заяві. Проте, – зазначає дослідниця, – наступні події показали, що ситуація не зрушила з місця ні на крок, а на ділянці «Броди – Плоцьк» будівництво навіть не розпочалося. Як виявилось, з категоричною нотою протесту проти розбудови нафтопроводу виступила Росія, а українське керівництво в такій ситуації продемонструвало відсутність послідовності [13, 39].

Енергетичне співробітництво України та Польщі стало предметом спеціального дослідження польських вчених Т. Капушняка, Т. Олеяжа, Т. Брилінського [14]. Розглядаючи проблему реалізації проекту транспортування каспійської нафти до регіону ЦСС, автори виявили низку чинників, які стримують його розбудову. У випадку успішного їх подолання та завершення будівництва українсько-польської ділянки нафтопроводу «Одеса – Броди – Плоцьк», обидві держави гарантовано зазнають посилення геополітичної ваги та набудуть статусу регіональних лідерів.

Розвиток українсько-польських торговельно-економічних відносин у контексті євроінтеграції досліджували Т. Кондратюк та Л. Кондратюк [15]. Вже традиційно відзначаючи зростання взаємного товарообігу, дослідники констатували: протягом 1999–2008 рр. експорт українських товарів та послуг до Польщі збільшився у семеро, імпорт – більше, ніж у шістьнадцять разів [15, 239]. Зростання інвестицій до Києва, Ужгорода, а також Львівської, Волинської, Житомирської, Харківської та Вінницької обл. у 2008 р. вивело Польщу на одинадцятку позицію серед іноземних інвесторів України [15, 240].

Негативним чином на взаєминах України та Польщі позначилася світова економічна криза. З посиланням на офіційні джерела, дослідники вказують на те, що впродовж січня–квітня 2009 р., порівняно з аналогічним періодом 2008 р., обсяги взаємної торгівлі скоротилися на 55,6% і склали 884,7 млн. дол. Імпорт Польщі в Україну водночас становив 600,7 млн. дол., експорт з України до Польщі – 284 млн. дол. [15, 239]. На тлі від'ємного сальдо торговельного балансу України, суттєвого вдосконалення, разом з тим, зазнала структура українського експорту: традиційно переважаюча сировинна складова почала витіснятися готовою продукцією, обсяги якої суттєво зростали. Зважаючи на наявний потенціал та взаємну зацікавленість, дослідники наголошують на необхідності активізувати торговельно-економічне співробітництво між Україною і Польщею. Безпосереднім наслідком таких дій має стати «поглиблення та розширення стратегічного партнерства між нашими державами, що в свою чергу сприятиме здійсненню євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України та зміцненню безпеки у національному, регіональному і глобальному вимірах» [15, 242].

Основні показники економічної взаємодії України з країнами Євроспільноти впродовж 1999–2009 рр. вивчено у колективній публікації Г. Старостенко, Л. Посядла та Н. Мірко [16]. Визначаючи стратегічною метою України інтеграцію до ЄС, дослідники детально зупинилися на розгляді її взаємин з країнами-членами спільноти. Найбільшу увагу було приділено українсько-польському співробітництву: для України Польща є головним партнером та взірцем європейської інтеграції. Попри позитивну динаміку, притаманну торговельним зв'язкам між двома країнами (за обсягами експортно-імпортних операцій серед країн-членів ЄС Польща

посідає почесне друге місце після Німеччини), дослідники констатували очевидну недостатність взаємної зацікавленості інвесторів. Так, з 5949,1 млн. дол., які станом на 1 липня 2008 р. українські підприємці інвестували в економіку Євросоюзу, на Польщу припали 49,8 млн. дол. Частка капіталовкладень до польської економіки, відповідно, склала 8,37%, від загального обсягу українських інвестицій в об'єднану Європу [16, 345]. Що ж до польських інвестицій в економіку нашої держави, то станом на 1 січня 2009 р. їх обсяг склав 694,7 млн. дол., чим забезпечив Польщі одинадцяте місце серед інших країн-інвесторів.

Окремі аспекти торговельно-економічного співробітництва між Україною та Польщею у другій половині 2000-х рр. досліджували В. Васюк [17], О. Дашевська [18], А. Киридон [19], Ф. Медвідь [20].

Аналіз історіографічного доробку засвідчив, що найбільш ґрунтовно економічне співробітництво між Україною та Польщею в умовах євроінтеграції досліджено В. Борщевським [21–22]. Зважаючи на те, що зі вступом Польщі до ЄС, умови її співробітництва з Україною зазнали суттєвих змін, вчений наголошує на необхідності адаптувати партнерство до стандартів Євроспільноти [22, 12]. У ситуації, коли існуючі в Україні та Польщі економічні порядки за низкою параметрів не відповідають один одному, співробітництво між двома державами визнано таким, що потребує негайної оптимізації. До найбільш проблемних сфер взаємодії віднесено податкове законодавство, систему міжбюджетних відносин, регіональну політику, принципи регулювання зовнішньоекономічної діяльності тощо.

Одним із безпосередніх наслідків невідповідності економічного розвитку двох держав В. Борщевський називає негативне сальдо зовнішньої торгівлі України, яке спостерігається протягом усього періоду членства Польщі в Євросоюзі. Показовим при цьому є те, що галузева структура українсько-польської торгівлі демонструє постійну тенденцію до зростання нерівномірності як у контексті питомої ваги та кількості основних груп експортованих та імпортованих товарів, так і в площині регіонального розподілу ринків постачання та збуту продукції. Дослідивши динаміку обсягів торгівлі товарами та послугами між двома державами, науковець дійшов висновку щодо існування значної імовірності подальшого поглиблення негативного сальдо зовнішньоторговельного балансу України в її взаєминах з Польщею [22, 14].

Існування подібної ситуації дослідник констатує й у сфері інвестиційної взаємодії. Так, на початку 2009 р. обсяг українських інвестицій до польської економіки у 14,8 разів був меншим, за відповідний показник польського інвестування до України. Мізерною залишалася питома вага прямих іноземних інвестицій, вкладених польськими підприємцями в економіку нашої держави: упродовж 2004–2009 рр. на Україну припадало менше, ніж 2,5% інвестицій Польщі до інших держав. У той же час, станом на 1 січня 2009 р. обсяг прямих іноземних інвестицій з України до Польщі складав 46,9 млн. дол., тобто, 0,8% усіх українських інвестицій за кордон [22, 14–15]. З метою ліквідації диспропорцій в торговельному та інвестиційному співробітництві, з'являється необхідність реалізації спільних інвестиційних проектів, створення міждержавних інформаційних баз у сфері інвестування та високих технологій, виконання сучасних науково-дослідних та навчально-освітніх програм, формування спільної ринкової інфраструктури. Вдале подолання існуючих проблем, – переконаний вчений, – спроможне забезпечити розкриття взаємного інтеграційного потенціалу україн-

ської та польської економік, а також сприяти наближенню України до ЄС [22, 22].

З-поміж багатьох праць, опублікованих В. Борщевським, особливий інтерес викликає монографія «Українсько-польське економічне співробітництво в умовах євроінтеграції» [21]. Проаналізувавши економічну взаємодію двох держав, науковець дійшов висновку щодо її невідповідності рівню стратегічного партнерства. «Більше того, основні показники і динаміка розвитку зовнішньої торгівлі та інвестиційного співробітництва наших держав, по суті, свідчать про передчасність аргументів на користь доктрини стратегічного партнерства, оскільки рівень реальної інтегрованості української та польської економік між собою є надзвичайно низьким», – додав він [21, 274]. На підтвердження думки, дослідник вказав на низку чинників, які утруднюють економічне співробітництво між Києвом та Варшавою. Проаналізувавши існуючі проблеми, В. Борщевський виявив, що до появи більшості з них спричинила недостатньо ефективна та послідовна економічна політика української влади. «Політичний курс на зближення наших держав на практиці наштовхується на проблеми мікроекономічного характеру, які й блокують поглиблення подальшої інтеграції української та польської економік», – зауважив він [21, 275]. Безпосереднім наслідком розвитку ситуації стає зростаюча зацікавленість польських підприємців у ринках країн-членів Євроспільноти.

Міру відповідності взаємин між Польщею та Україною рівню стратегічного партнерства намагалася з'ясувати О. Снігир [23]. Відзначаючи високу динаміку та конструктивність політичних взаємин, авторка наголошує на відповідному рівні торговельного та інвестиційного співробітництва, регіональних, транскордонних та міжлюдських контактів. Попри очевидні успіхи, дослідниця, разом з тим, вказує на проблеми, що мають місце в економічному співробітництві. Найбільш актуальною серед них було названо несприятливий інвестиційний клімат, у першу чергу заборгованість ДПА України перед польськими інвесторами, через неповернення податку на додану вартість (ПДВ) [23, 131]. Підводячи підсумок, О. Снігир зауважила, що «українсько-польське стратегічне партнерство існує, але майже не має практичного наповнення» [23, 133].

Торговельне співробітництво України з Польщею висвітлено й у розвідці Л. Чекаленко [24]. Проаналізувавши товарообіг між Україною та Польщею 2008 р., вона з'ясувала, що співвідношення експорту товарів до Польщі та імпорту – до України становило, відповідно, 2,3 та 4,2 млрд. дол. Від'ємне сальдо торговельного балансу України, сформоване на рівні майже 2 млрд. дол., було цілком бажаним для Польщі, але, зі зрозумілих причин, неприйнятним для України. Серед чинників, що зумовили таку ситуацію, дослідниця називає широкий спектр і гнучкість польського експорту, що поєднується з вузькістю експортного потенціалу України, а також політичні нашарування та глобальні економічні коливання [24, 143].

Історіографічний аналіз засвідчує, що проблема від'ємного сальдо у торгівлі України з Польщею науковцями трактується далеко неоднозначно. Попри традиційно негативні оцінки, окремі дослідники вбачають у ньому й одну з причин, що змушує Польщу цінувати зв'язки з нашою державою. В іншому випадку, порушення відносин з Україною загрожує польським підприємцям втратою істотного ринку для збуту продукції, – наголошують В. Бочаров [25, 133] і А. Семенович [26, 211].

Глибоким аналізом стратегічного партнерства між Україною та Польщею відзначається наукова праця

О. Знахоренко [27]. Звертаючись до проблеми виняткової зацікавленості Польщі в Україні, дослідниця наголошує на тому, що в Польщі Україну сприймають «одним із найперспективніших ринків, вихід на який є значно легшим і доступнішим, ніж на європейські» [27, 95]. Разом з тим, – переконана дослідниця, – Польща потрібна Україні не менше. Для українських підприємців Польща – це насамперед потужний ринок збуту продукції, а також джерело значних інвестиційних ресурсів.

Чільне місце у розгляді означеної проблеми посідає розвідка А. Киридон [19]. Обґрунтовуючи взаємну зацікавленість України та Польщі у розбудові міждержавних взаємин, історик наводить «залізні аргументи»: «Україні потрібна підтримка у наближенні до Євросоюзу та інвестиції. Натомість в інтересах Польщі – дотримання й захист польського бізнесу в Україні» [19, 7]. З'ясовуючи перспективи українсько-польської економічної співпраці, вчена рекомендує враховувати безперечні здобутки Польщі, яка 2009 р., коли в усій Європі спостерігалось падіння економіки, продемонструвала економічне зростання на рівні рекордних на той час 2,4%.

Однією з праць, у якій ґрунтовно проаналізовано основні напрями співробітництва України й Польщі у різних сферах економіки упродовж 2005–2010 рр., є публікація А. Мазаракі та Т. Мельник [28]. Взяти до уваги динаміку ВВП (в абсолютному вираженні та у розрахунку на душу населення), ефективність економічної діяльності, структуру валової доданої вартості, вчені провели порівняльний аналіз економік двох країн та виявили, як наслідок, наявність відповідного потенціалу для взаємовигідного співробітництва.

Динаміка зовнішньої торгівлі між Україною та Польщею у 2005–2010 рр. продемонструвала переважання обсягів польського імпорту до України над українським до Польщі (винятком став 2007 р., коли позитивне сальдо торговельного балансу України склало 1248 млн. дол.) [28, 259]. Серйозним випробуванням для міждержавної торгівлі науковці назвали 2009 р., упродовж якого суттєвого скорочення зазнав зовнішньоторгівельний оборот. До негативних наслідків спричинила світова фінансова криза, насамперед несприятлива цінова кон'юнктура та коливання курсів злогого й гривні. Упродовж 2001–2010 рр. постійно зростали обсяги інвестиційних ресурсів, а присутність польського капіталу в економіці України збільшилася з 69,3 до 873,6 млн. дол., тоді як обсяг українських інвестицій зріс з 0,3 до 47,2 млн. дол. [28, 260].

У кризовий 2009 р., попри деструктивні процеси в економіці, інвестиційна взаємодія продовжувала демонструвати позитивну тенденцію. Разом з тим, А. Мазаракі та Т. Мельник знаходять привід для занепокоєння: частка інвестицій кожної з держав до економіки одна одної у загальному обсязі інвестицій за кордоном продовжує залишатися вкрай мізерною. Так, 2010 р. польські інвестиції в економіку України склали 2,2%, від загального обсягу закордонних інвестицій Польщі, натомість українські лише 0,7% [28, 260]. Обґрунтовуючи інвестиційну непривабливість України, автори вказують на високий рівень корупції та непрозорість її законодавства. Стосовно ситуації з низьким рівнем інвестиційної присутності українського капіталу в економіці Польщі, пояснення віднаходять в іншій площині: вітчизняним підприємствам бракує ресурсів, потенціал Польщі є недооціненим, а на трансфер капіталу з України накладено обмеження [28, 261].

Чільне місце у дослідженні економічної складової стратегічного партнерства України та Польщі посідає монографія українського вченого М. Янкова [29]. Буду-

чи впевненим, що наповнення доктрини стратегічного партнерства реальним змістом відбувається в економічній площині, а інтенсивність економічної взаємодії є свого роду діловим барометром їхньої співпраці, дослідник найбільшу увагу приділяє саме цьому аспекту міждержавних взаємин. Ґрунтовно проаналізувавши торговельно-економічну взаємодію двох держав, М. Янків дійшов висновку щодо неповного використання ними наявного потенціалу [29, 263]. З'ясувавши, які резерви приховує у собі економічне співробітництво між Україною та Польщею, вчений сформулював комплексні пропозиції. Практична їх реалізація, – переконаний дослідник, – забезпечить оздоровлення та активізацію взаємин між двома державами.

Таким чином, аналіз історіографії проблеми торговельно-економічного співробітництва України та Польщі у 2004–2010 рр. засвідчив існування до неї стійкого дослідницького інтересу. Загальною ознакою багатьох розвідок є розгляд торговельно-економічної взаємодії крізь призму європейської інтеграції Польщі та прагнення України набути членства у ЄС. Очевидним недоліком більшості праць є переважно інформаційний характер, зосередженість на розгляді статистичної інформації без ґрунтового її аналізу. Відсутність комплексного дослідження, а також актуальність проблеми зумовлюють необхідність подальшого її вивчення та належного висвітлення у наукових працях.

1. Сироватка С. Два фронти. Стратегічні питання економічних відносин Польщі й України залишаються без відповідей // *День*. – 2004. – 29 січня.
2. Силіна Т. Олександр Чалий: «Ми – хороші учні Європейського Союзу» // *Дзеркало тижня*. – 2003. – 14 листопада.
3. Оніщук М. Польща – Україна: більше оптимізму // *Діловий вісник*. – 2003. – № 10.
4. Бердыховская Б. Польша и Украина: вызовы современности // *Новая Польша*. – 2005. – № 10.
5. Дашевська О.В. Польський вектор в українській зовнішньоекономічній політиці: життя після кризи // *Збірник наукових праць Національного університету податкової служби України*. – 2009. – Вип. 2.
6. Климець Н. Співпраця України та Польщі: два роки після розширення ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/library/1274.html>.
7. Стоєцький С. Торговельно-економічне співробітництво України з Польщею після приєднання Польщі до ЄС // *Політичний менеджмент*. – 2007. – № 4.
8. Столярчук Я.М. Польща в євроінтеграційних пріоритетах України // *Економіка та держава*. – 2005. – № 9.
9. Буглай Н.М. Республіка Польща і Україна: міждержавне співробітництво нового формату // *Гілея: Зб. наук. пр.* – К., 2012. – Вип. 59.
10. Лебедейко С. Польша как трамплин для выхода на рынки ЕС: общественно-политическая литература // *Діловий вісник*. – 2007. – №12.
11. Яніна О. Вплив ЄС на польсько-українські стосунки в постбіполярну епоху // *Вісник Одеського національного університету. Серія: Соціологія і політичні науки*. – Т. 15. – Вип. 7. – Одеса, 2010.
12. Сагайдачний І. Україна – Польща: поговоримо, нарешті, про економіку... // *Дзеркало тижня*. – 2002. – 7 червня.
13. Osińska L. Polskie a ukraińskie pojmowanie partnerstwa strategicznego pomiędzy Warszawą a Kijowem // *Dialogi polityczne*. – 2007. – q 8.
14. Kapuśniak T., Olejarz T., Bryliński P. Pozycja Polski i Ukrainy w stosunkach energetycznych na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej // *Region czarnomorski: Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej / Red. T. Kapuśniak, A. Gill*. – Lublin, 2009. – Cz. 1.
15. Кондратюк Т.М., Кондратюк Л.Ф. Україна – Польща: відносини добросусідства та стратегічного партнер-

- ства у контексті євроінтеграції // *Проблеми політичної історії України*: Зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 5.
16. Старостенко Г., Подсядо Л., Мірко Н. *Україна – Польща – ЄС: реалії та перспективи співробітництва* // *Збірник наукових праць Національного університету податкової служби України*. – 2009. – Вип. 2.
 17. Васюк В. *Базові засади становлення й еволюція сучасних українсько-польських відносин* // *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*: Зб. наук. пр. (Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету). – Вип. 15. – Рівне, 2009.
 18. Дашиєвська О.В. *Польський вектор в українській зовнішньо-економічній політиці: життя після кризи* // *Збірник наукових праць Національного університету податкової служби України*. – 2009. – Вип. 2.
 19. Киридон А. *Україна – Польща: сучасний стан і перспективи узгодження зовнішньополітичних орієнтирів* // *Історія України*. – 2012. – № 13–14.
 20. Медвідь Ф.М. *Стратегічне партнерство України і Польщі в умовах багатополярного світу* // *Наукові праці МАУП*. – 2011. – Вип. 1.
 21. *Борщевський В.В. Українсько-польське економічне співробітництво в умовах євроінтеграції*. – Львів, 2007.
 22. *Борщевський В.В. Оптимізація українсько-польського економічного співробітництва в процесі наближення України до ЄС*: Автореф. дис. ... д-ра іст. наук. – К., 2009.
 23. Снігур О.В. *Зовнішня політика Польщі та перспективи українсько-польського стратегічного партнерства* // *Стратегічні пріоритети*. – 2011. – № 1.
 24. Чекаленко Л.Д. *Без незалежної України не було б незалежної Польщі* // *Науковий вісник дипломатичної академії України*. – Вип. 15: *Світова та українська дипломатія: історичний досвід, сучасний стан, перспективи* / За ред. Б. Гуменюка та В. Циватого. – К., 2009.
 25. Бочаров В.В. *Євроінтеграційні орієнтири стратегічного партнерства України і Республіки Польща* // *Сучасна українська політика. Спецвипуск: Україна як суб'єкт сучасних цивілізаційних процесів*. – К., 2011.
 26. Семенович А. *Відносини України з країнами Вишеградської групи на сучасному етапі* // *Наукові записки «Транскордонне співробітництво у контексті перспектив європейської інтеграції України»*. Серія: *Політичні науки*. – Острог, 2010. – Вип. 4.
 27. Знахоренко О.М. *Стратегічне партнерство в українсько-польських відносинах* // *Історичний архів. Наукові студії*: Зб. наук. пр. – Миколаїв, 2008. – Вип. 2.
 28. Мазаракі А.А., Мельник Т.М. *Двостороннє співробітництво України та Польщі: стан та можливості активізації* // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2010. – № 12.
 29. Янків М. *Україна і Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат*. – Львів, 2011.

Chorna N.M. Trade and economic cooperation Ukraine and Poland in 2004–2010 years: historiography of the problem. The paper explores the legacy of Ukrainian and foreign researchers dedicated to the issue of trade and economic cooperation between Ukraine and Poland in the years 2004–2010, the main directions of research problems. **Key words:** Ukraine, Poland, relations, trade and economic cooperation, historiography

К. В. Івангородський

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕТНОГЕНЕЗУ СХІДНИХ СЛОВ'ЯН У СУЧАСНІЙ БІЛОРУСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті проаналізовано етнополітичні та теоретичні аспекти реконструкції етногенезу східних слов'ян у сучасній білоруській історіографії.

Ключові слова: білоруська історіографія, етногенез, етнічна історія, східні слов'яни

На сучасному етапі історичного розвитку східні слов'яни вперше мають одночасну можливість незалежного політичного, етносоціального та культурного

розвитку. Безперечно це позначається й на парадигмах розвитку наукової думки, в тому числі й у сфері пізнання історичного минулого. Ще однією особливістю сучасності слід визнати й потребу в дерадянізації усіх сфер життя. Не в останню чергу це стосується й історіографічної традиції попереднього періоду, згідно якої, східні слов'яни – це продукт «спільної етнічної коліски». Однак сучасні білоруські історики, як і решта дослідників східнослов'янських старожитностей, зіштовхнулися зі значною кількістю проблем, причому і джерелознавчого, і теоретично-методологічного характеру. Внаслідок цього з'явилося чимало контроверсійних (а подекуди й просто фантазійних) поглядів, що й зумовлює різноплановість сучасної білоруської історіографії відносно етногенезу й етнічної історії східних слов'ян.

Звісно, буде помилковим стверджувати, буцімто сучасні білоруські дослідники не свідомі тих проблем, з якими вони сьогодні зіштовхнулися, в тому числі й у сфері етнічної проблематики. До того ж вони чудово розуміють й необхідність розширення меж дослідницького поля в цьому напрямі та поглиблення діалогу між представниками і різних історіографічних шкіл, і різних наукових дисциплін. Наприклад, таку позицію демонструє сьогодні С. Віцязь: «Однозначний результат має натуральний методологічний висновок: вивчення етногенезу білорусів необхідно рішуче виводити за традиційні межі, принципово спрямовуючи увагу на дослідження генезису, рухів, впливів і т. д., що очевидно потребує скоординованих полідисциплінарних зусиль і розгорнутої міжнародної взаємодії» [1, 33].

Аналіз білоруської наукової літератури щодо етнічної історії східних слов'ян, зокрема й етногенезу білорусів, дозволяє деяким білоруським ученим інтерпретувати цей напрям як доволі актуальний. Так, І. Чаквін підкреслює: «Коли ж виник білоруський народ як особіна слов'янська етнічна спільнота, де його етногенетичні корені, які стародавні племена заклали його етногенетичне підґрунтя, якою мірою він близький чи споріднений з іншими слов'янськими народами і що стало причиною виникнення етнічної своєрідності білорусів – ці питання визначають суспільну й наукову актуальність зазначеної проблеми і в наш час» [2, 6]. Інші дослідники зауважують на дворівневості цієї проблематики. З одного боку, ситуацію ускладнює надто бідна джерельна база, з іншого – суб'єктивний рівень, пов'язаний із методологічними позиціями, «особливо у питаннях етнічної ідентифікації населення східної Європи». На думку Г. Семянчука, «вирішення цієї проблеми на теперішній момент має першопочаткове значення» [3, 9].

Згадана вище неминуча «етнізація» сучасної білоруської історіографії виявляється зокрема й у спробах розглядати всю білоруську історію з позицій «етнічності». Так, А. Кравцевич пропонує для її періодизації застосовувати саме «етнічний критерій». З цього приводу він зокрема зауважує: «Країна під назвою „Білорусь” має місце в історії людства тільки завдяки існуванню білоруського етносу. Тому основна періодизація історії цієї країни не може бути нічим іншим як хронологією етнічної історії білорусів» [4, 175]. Це доволі дискусійна пропозиція, а тому слід погодитись із С. Куль-Сяльвестровою, яка з приводу пропозиції А. Кравцевича відзначила: «Коли робиться періодизація, то що залучається в якості критерію функціонування, існування білоруського етносу? Що є етнос? Що є білоруськість? тощо» [4, 179]. Окрім цього, не зовсім зрозуміло, як бути з історією Білорусі, що таки мала місце до формування білоруського етносу?

На наше переконання, подібна «етнізація» історії приховує в собі й інші небезпеки, зокрема можливість